

Lidia Kaliszczak¹ Ewelina Rabiej²

Konstytucyjna zasada wolności gospodarczej a COVID-19 – interwencjonizm państwowy w warunkach pandemii

Słowa kluczowe: wolność gospodarcza, interwencjonizm państwowy, finanse, COVID-19
Keywords: economic freedom, interventionism, finance, COVID-19

Streszczenie

Celem artykułu jest analiza kategorii wolności gospodarczej jako zasady konstytucyjnej w Polsce w kontekście pandemii COVID-19 oraz syntetyczna ocena działań interwencyjnych państwa w obszarze gospodarczym, podjętych w związku z pandemią – ich charakteru i zasięgu. Zastosowano metodę analizy opisowej oraz analizy danych statystycznych dotyczących ekonomicznych skutków pandemii. Prace badawcze wskazują na nasilenie interwencjonizmu państwowego przy jednoczesnym ograniczaniu wolności gospodarczej. Zjawisko to, pozornie negatywne, należy oceniać pozytywnie, gdyż działania podejmowane przez państwo realnie ograniczają wielowymiarowe konsekwencje pandemii COVID-19.

Abstract

The constitutional principle of economic freedom and COVID-19 – interventionism in the pandemic situation

The purpose of the article is to analyse the concept of economic freedom as a constitutional right in Poland, in the context of the COVID-19 pandemic and to synthetically

¹ ORCID ID: 0000-0002-1879-1352, doktor, Instytut Ekonomii i Finansów, Kolegium Nauk Społecznych, Uniwersytet Rzeszowski. E-mail: lkaliszczak@ur.edu.pl.

² ORCID ID: 0000-0003-0420-5217, doktor, Instytut Ekonomii i Finansów, Kolegium Nauk Społecznych, Uniwersytet Rzeszowski. E-mail: erabiej@ur.edu.pl.

evaluate the intervention actions taken by government in the economic area – their nature and scope. Descriptive analysis and statistical data analysis of the economic impact of the pandemic were used. The research work points to the intensification of state interventionism while limiting economic freedom. This phenomenon, seemingly negative, should be assessed positively, because the actions taken by government actually limit the multidimensional consequences of the COVID-19 pandemic.

✱

Pandemia COVID-19³, ogłoszona przez WHO 11 marca 2020 r., stała się potężnym wyzwaniem dla globalnego ładu społeczno-gospodarczego. Wywołując ogólnoswiatowy kryzys zdrowia publicznego, wpłynęła na wszystkie aspekty życia. Spowodowała powrót do dyskusji na temat wolności, w tym swobody gospodarowania, kształtowania prawnych ram oddziaływania państwa na gospodarkę oraz zasadności działań interwencyjnych państwa w poszczególnych obszarach życia, wykazując konieczność weryfikacji teorii ekonomicznych i rozwiązań prawnych⁴. Celem niniejszej pracy jest analiza kategorii wolności gospodarczej jako zasady konstytucyjnej w Polsce, w kontekście pandemii COVID-19, a także ocena działań interwencyjnych państwa, podjętych w związku z pandemią – ich charakteru i zasięgu.

Zdaniem A. Szafrąńskiego wolność gospodarczą należy rozpatrywać uwzględniając różne ujęcia, które determinują treść pojęcia, w tym prawne, filozoficzne i ekonomiczne⁵. W literaturze wolność gospodarcza ujmowana jest jako zasada prawa, prawo podmiotowe, zbiór swobód, zbiór praw (w tym: prawo własności, wolność osobista, wolność wyboru zajęcia i miejsca zamieszkania, prawo do przedsiębiorczości, prawo do równości wobec prawa, prawo do konkurencji, wolność

³ COVID-19 – coronavirus disease 2019, choroba wywołana wirusem SARS-CoV-2.

⁴ P. Banaszyk, P. Deszczyński, M. Gorynia, K. Malaga, *Przesłanki modyfikacji wybranych koncepcji ekonomicznych na skutek pandemii COVID-19*, „Gospodarka Narodowa” 2021, nr 1(305), s. 53–86; S. Czaja, A. Becla, J. Włodarczyk, T. Poskrobko, *Wyzwania współczesnej ekonomii. Wybrane problemy*, Warszawa 2012; Szulczewski G., *Wolny rynek a porządek konkurencyjny. Dwie koncepcje ładu społeczno-gospodarczego*, „Prakseologia” 2015, nr 157, t. 2.

⁵ P. Banaszyk, P. Deszczyński, M. Gorynia, K. Malaga, op.cit., s. 2.

umów)⁶. Przepisy prawa nie definiują bezpośrednio pojęcia „wolność gospodarcza”, stosując je zamiennie z określeniami „wolność działalności gospodarczej” lub „swoboda działalności gospodarczej”⁷. Zasada wolności gospodarczej jest jednym z konstytucyjnych praw człowieka i obywatela w Polsce. Zgodnie z art. 20 Konstytucji RP podstawą ustroju gospodarczego w Polsce jest społeczna gospodarka rynkowa oparta na wolności działalności gospodarczej, własności prywatnej oraz solidarności, dialogu i współpracy partnerów społecznych – w ten sposób określone są prawne ramy oddziaływania państwa na gospodarkę. Cytując za K. Strzyczkowskim, „Konstytucja RP jest konstytucją gospodarczą, gdyż wyraża określoną koncepcję porządku gospodarczego, którą są związane organy władzy publicznej: parlament i rząd oraz inny uczestnicy życia gospodarczego (...) przyjęty w Konstytucji RP system (ustrój) gospodarczy ogranicza swobodę kształtowania reguł gospodarowania, ustanawiania i realizacji polityki społecznej i gospodarczej”⁸. Według A. Szafrąńskiego „współcześnie w Polsce wolność działalności gospodarczej w sensie prawnym powinna być czytana w duchu keynesowskim i doktryn uzasadniających interwencję państwa”⁹.

Konstytucja RP, definiując ustrój gospodarczy Polski, określa obszar wolności i praw ekonomicznych, w tym prawo do własności, inne prawa majątkowe, prawo dziedziczenia, wolność wyboru i wykonywania zawodu oraz wyboru miejsca pracy i in. – wyznaczają one podstawowe relacje państwa i gospodarki¹⁰. Konstytucyjną zasadę wolności działalności gospodarczej potwierdza art. 2 Prawa przedsiębiorców, zgodnie z którym podejmowanie, wykonywanie i zakończenie działalności gospodarczej jest wolne dla każdego na równych prawach¹¹.

⁶ A. Powałowski, *Prawo gospodarcze publiczne*, Warszawa 2020, s. 1–3; *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz encyklopedyczny*, red. W. Skrzydło, S. Grabowska, R. Grabowski, Warszawa 2009, s. 644–646.

⁷ A. Szafrąński, *Konstytucyjna wolność gospodarcza na tle historii idei i gospodarki*, Warszawa 2018, s. 69, 122.

⁸ K. Strzyczkowski, *Konstytucyjna zasada społecznej gospodarki rynkowej jako podstawa tworzenia i stosowania prawa*, [w:] *Zasady ustroju społecznego i gospodarczego w procesie stosowania Konstytucji*, red. C. Kosikowski, Warszawa 2005, s. 9–36.

⁹ A. Szafrąński, op.cit., s. 49.

¹⁰ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.); K. Strzyczkowski, op.cit., s. 9–36.

¹¹ Art. 2 ustawy z 6 marca 2018 r. – Prawo przedsiębiorców (Dz.U. 2021, poz. 162), *Konstytucja biznesu. Komentarz*, red. M. Wierzbowski, Warszawa 2019.

W świetle art. 22 Konstytucji RP wolność gospodarcza nie jest prawem absolutnym, ma względny charakter i może podlegać ograniczeniom (podmiotowym i przedmiotowym) – są one dopuszczalne tylko w drodze ustawy (przesłanka formalna) i tylko ze względu na ważny interes publiczny (przesłanka materialna)¹². Zgodnie z zasadami ogólnymi, ograniczenia konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko, gdy są konieczne dla bezpieczeństwa państwa, porządku publicznego (w tym zwalczanie skutków klęsk żywiołowych i epidemii), ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, wolności i praw innych osób. Trybunał Konstytucyjny podkreśla, że kryterium ważnego interesu publicznego należy rozumieć szerzej niż przesłanki wskazane w Konstytucji RP i powinien być interpretowany w związku z innymi wartościami konstytucyjnymi¹³. Kierując się konstytucyjną zasadą wolności działalności gospodarczej, zgodnie z Prawem przedsiębiorców, zmiany normatywne odnoszące się do podejmowania, wykonywania lub zakończenia działalności gospodarczej, należy przeprowadzać z uwzględnieniem zasady proporcjonalności i adekwatności do zamierzonych celów¹⁴. Podejmując działania ograniczające swobodę działalności gospodarczej, należy zachować proporcję pomiędzy stopniem uciążliwości zastosowanego środka a wynikającymi z niego korzyściami dla interesu publicznego¹⁵. Zgodnie z art. 228–234 Konstytucji RP, w sytuacjach szczególnych zagrożeń, jeżeli zwykłe środki konstytucyjne są niewystarczające, ograniczenie wolności działalności gospodarczej może nastąpić w warunkach stanów nadzwyczajnych, tj. stanu wojennego (w razie

¹² K. Strzyczkowski, op.cit., s. 9–36; H. Zięba-Załucka, *Wolności i prawa ekonomiczne socjalne i kulturalne w Konstytucji RP – rozważania ogólne*, [w:] *Wolność i prawa ekonomiczne, socjalne i kulturalne w Konstytucji RP z 1997 roku*, red. H. Zięba-Załucka, Rzeszów 2018, s. 15.

¹³ Wyrok TK z 17 grudnia 2003 r., SK 15/02, OTK-A 2003, Nr 9, poz. 103; M. Domała, J. Podkowik, M. Zubik, *Konstytucja RP w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego oraz SN i NSA*, Warszawa 2018, s. 69–72; J. Ciapała, *Konstytucyjna zasada wolności działalności gospodarczej*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2001, nr 4, s. 28–29.

¹⁴ *Prawo przedsiębiorców. Komentarz*, red. A. Pietrzak, Warszawa 2019, s. 477; N. Krej, *COVID-19. Ustawy anty kryzysowe. Zbiór przepisów z omówieniem*, Warszawa 2020, s. 79.

¹⁵ C. Kosikowski, *Wolność działalności gospodarczej i jej ograniczenia w praktyce stosowania Konstytucji RP*, [w:] *Zasady ustroju społecznego i gospodarczego w procesie stosowania Konstytucji*, red. C. Kosikowski, Warszawa 2005, s. 37–59; M. Szydło, *Wolność działalności gospodarczej jako prawo podstawowe*, Bydgoszcz 2011, s. 85–92.

zewnątrznego zagrożenia państwa, zbrojnej napaści na terytorium RP lub gdy z umowy międzynarodowej wynika zobowiązanie do wspólnej obrony przeciwko agresji), stanu wyjątkowego (zagrożenie konstytucyjnego ustroju państwa, bezpieczeństwa obywateli lub porządku publicznego) lub stanu klęski żywiołowej (w celu zapobieżenia skutkom katastrof naturalnych lub awarii technicznych noszących znamiona klęski żywiołowej)¹⁶.

Według A. Szafrąńskiego wymiar konstytucyjny wolności gospodarczej powinien być odczytywany w kontekście innych wartości konstytucyjnych, które mogą nadawać mu właściwy sens¹⁷. Szczególnym przypadkiem jest dopuszczalność ograniczenia wolności gospodarczej w aspekcie konstytucyjnego prawa do ochrony zdrowia. Zgodnie z art. 68 Konstytucji RP, każdy ma prawo do ochrony zdrowia, a obowiązkiem władz publicznych jest zapewnienie obywatelom równego dostępu do świadczeń opieki zdrowotnej finansowanej ze środków publicznych. Przepis ten konstytuuje publiczne prawo podmiotowe do ochrony zdrowia, któremu odpowiadają obowiązki władz publicznych, w tym obowiązek zwalczania chorób epidemicznych¹⁸. Zakażenie koronawirusem SARS-CoV-2 objęte zostało przepisami ustawy o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi¹⁹ 27 lutego 2020 r., rozporządzeniem Ministra Zdrowia²⁰. Ustawodawca zdecydował, że w związku z koniecznością podjęcia działań minimalizujących zagrożenie rozprzestrzeniania się COVID-19, istnieje konieczność wprowadzenia szczególnych rozwiązań, które będą stanowiły uzupełnienie podstawowych regulacji ujętych w ustawie z 5 grudnia 2008 r.²¹ W związku z tym, 2 marca 2020 r. uchwalona została ustawa o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz

¹⁶ K. Klecha, *Wolność działalności gospodarczej w konstytucji RP*, Warszawa 2009, s. 234–241.

¹⁷ A. Szafrąński, op.cit., s. 101.

¹⁸ S. Grabowska, M. Urbaniak, *Prawne podstawy realizacji prawa do ochrony zdrowia w Polsce*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2014, nr 5(21), s. 98.

¹⁹ Ustawa z 5 grudnia 2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi (Dz.U. 2020, poz. 1845 ze zm.).

²⁰ Rozporządzenie Ministra Zdrowia z 27 lutego 2020 r. w sprawie zakażenia koronawirusem SARS-CoV-2 (Dz.U. 2021, poz. 325).

²¹ *Tarcza antykryzysowa 1.0–4.0. Ustawa o dodatku solidarnościowym i inne regulacje. Szczególne rozwiązania w prawie pracy, prawie urzędniczym i prawie ubezpieczeń społecznych związane z COVID-19. Komentarz*, red. K.W. Baran, Warszawa 2020, s. 37.

wywołanych nimi sytuacji kryzysowych²². Określa ona w szczególności zasady i tryb zapobiegania oraz zwalczania i rozprzestrzeniania się COVID-19 oraz związane z tym zadania organów administracji publicznej. W art. 2 ustawy zdefiniowano pojęcie „przeciwdziałanie COVID-19” jako wszelkie czynności związane ze zwalczaniem zakażenia, zapobieganiem rozprzestrzenianiu się, profilaktyką oraz zwalczaniem skutków (w tym społeczno-gospodarczych) COVID-19.

14 lutego 2020 r., rozporządzeniem Ministra Zdrowia, ogłoszono w Polsce bezterminowy stan zagrożenia epidemicznego wirusem SARS-CoV-2²³. Zgodnie z upoważnieniem ujętym w ustawie z 5 grudnia 2005 r., wprowadzono szereg ograniczeń w różnych obszarach życia, w tym dotyczące wywozu poza terytorium RP określonych przedmiotów (respiratory, kardiomonitor, maski i rękawiczki ochronne, środki do dezynfekcji i in.), ograniczenia funkcjonowania określonych instytucji i prowadzenia działalności gospodarczej we wskazanych zakresach oraz zakaz organizowania widowisk i innych zgromadzeń ludności w rozumieniu ustawy z 24 lipca 2015 r. – Prawo o zgromadzeniach²⁴. 20 marca 2020 r., kolejnym rozporządzeniem Ministra Zdrowia, ogłoszono w Polsce stan epidemii²⁵. Rozporządzenie rozszerzyło zakres ingerencji państwa poprzez nakaz udostępniania nieruchomości, lokali i terenów przewidzianych planami przeciwepidemicznymi, możliwość przymusowego skierowania do pracy przy zwalczaniu epidemii oraz możliwość tworzenia stref zero, tj. obszarów podlegających szczególnym ograniczeniom (tzw. „czerwone strefy”). Kolejne rozporządzenia regulowały kwestie izolacji i kwarantanny oraz obszary i zakres lockdownu.

W celu przeciwdziałania skutkom pandemii COVID-19, w tym również wynikającym z ograniczenia swobody działalności gospodarczej, przygotowano i wdrożono pakiet rozwiązań legislacyjnych, określonych mianem tarczy antykryzysowej. Tarcza obejmuje szereg ustaw wraz z aktami wykonawczy-

²² Art. 2 ustawy z 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (Dz.U. poz. 1842 ze zm.).

²³ Rozporządzenie Ministra Zdrowia z 13 marca 2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu zagrożenia epidemicznego (Dz.U. poz. 433).

²⁴ Ustawa z 24 lipca 2015 r. – Prawo o zgromadzeniach (Dz.U. 2019, poz. 631).

²⁵ Rozporządzenie Ministra Zdrowia z 20 marca 2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu epidemii (Dz.U. poz. 491).

mi oraz nowelizacje dotychczasowych rozwiązań prawnych²⁶. Według szacunków Ministerstwa Finansów, wartość wsparcia oferowanego w ramach tarczy antykryzysowej to łącznie ponad 312 mld zł, w tym²⁷:

- ochrona miejsc pracy i bezpieczeństwa pracowników, m.in. dopłaty do pensji, dodatkowy zasiłek opiekuńczy, odroczenie spłaty kredytu – 30 mld zł;
- finansowanie przedsiębiorstw, m.in. bezzwrotne pożyczki dla firm, które utrzymają stałe zatrudnienie, automatyczne kredyty obrotowe, program gwarancji de minimis Banku Gospodarstwa Krajowego dla małych i średnich przedsiębiorstw, program Kapitał dla Bezpieczeństwa i Wzrostu Polskiego Funduszu Rozwoju, korzystne zmiany w PIT i CIT, zwolnienie ze składek na ubezpieczenie społeczne – 74,2 mld zł;
- ochrona zdrowia – zwiększenie finansowania działań związanych z walką ze skutkami pandemii, dofinansowanie rozbudowy infrastruktury oraz cyfryzacji systemu opieki zdrowotnej – 7,5 mld zł;
- wzmocnienie systemu finansowego – pakiet regulacyjny Komisji Nadzoru Finansowego i Ministerstwa Finansów oraz pakiet płynnościowy Narodowego Banku Polskiego dla banków – 70,3 mld zł;
- inwestycje publiczne, ze szczególnym uwzględnieniem obszarów priorytetowych: infrastruktura, modernizacja szkół i szpitali, transforma-

²⁶ Ustawa z 2 marca 2020 r. zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19 (Dz.U. 2020, poz. 1842 ze zm.); Ustawa o zmianie ustawy o systemie instytucji rozwoju (PFR) (Dz.U. 2021, poz. 1010); Ustawa o szczególnych rozwiązaniach wspierających realizację programów operacyjnych w związku z wystąpieniem COVID-19 w 2020 r. (Dz.U. 2020, poz. 1842 ze zm.); Ustawa o szczególnych instrumentach wsparcia w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2 (Dz.U. 2021, poz. 737 ze zm.); Ustawa z 19 czerwca 2020 r. o dodatku solidarnościowym przyznawanym w celu przeciwdziałania negatywnym skutkom COVID-19 (Dz.U. poz. 1068 ze zm.); Ustawa z 19 czerwca 2020 r. o dopłatach do oprocentowania kredytów bankowych udzielanych przedsiębiorcom dotkniętym skutkami COVID-19 oraz o uproszczonym postępowaniu o zatwierdzenie układu w związku z wystąpieniem COVID-19 (Dz.U. 2021, poz. 1072.); Ustawa z 14 maja 2020 r. o zmianie niektórych ustaw w zakresie działań osłonowych w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2 (Dz.U. poz. 875 ze zm.); ustawa z 15 lipca 2020 r. o Polskim Bonie Turystycznym (Dz.U. 2021, poz. 839); ustawa z 16 lipca 2020 r. o udzielaniu pomocy publicznej w celu ratowania lub restrukturyzacji przedsiębiorców (Dz.U. 2020, poz. 1298); <https://www.gov.pl/web/tarczaantykryzysowa/o-tarczy> (3.08.2021).

²⁷ Tarcza antykryzysowa, <https://www.gov.pl/web/tarczaantykryzysowa> (30.08.2021).

cja energetyczna, cyfryzacja, biotechnologia i farmacja oraz polityka ochrony środowiska – 30 mld zł.

Elementem tarczy antykryzysowej jest program Polskiego Funduszu Rozwoju, tzw. tarcza finansowa, o wartości 100 mld zł. To system subwencji skierowanych dla przedsiębiorstw, który ma na celu poprawić płynność finansową, zrekompensować szkody poniesione w wyniku pandemii, ochronić miejsca pracy oraz wesprzeć działanie sektorów najmocniej dotkniętych skutkami pandemii²⁸. Wsparcie w ramach tarczy antykryzysowej obejmuje mikroprzedsiębiorstwa, małe, średnie i duże firmy. Kierowane jest także do osób wykonujących umowy cywilnoprawne (umowy zlecenia, o dzieło, agencyjne), organizacji pozarządowych i spółdzielni socjalnych, których obroty gospodarcze (sprzedaż w ujęciu ilościowym lub wartościowym) spadły w związku z pandemią COVID-19. Naruszenie przez przedsiębiorcę ograniczeń, nakazów i zakazów w zakresie prowadzonej działalności gospodarczej, ustanowionych w przepisach prawa w związku z wystąpieniem epidemii, stanowi podstawę odmowy udzielenia pomocy publicznej²⁹.

Reasumując, celem ekonomicznym regulacji związanych z COVID-19 (poza oczywistym nadrzędnym celem zdrowotnym), jest utrzymanie płynności finansowej przez przedsiębiorców, a więc przeciwdziałanie fali upadłości, a w dalszej perspektywie – przeciwdziałanie głębokiemu kryzysowi gospodarczemu. Służy temu, jak wskazano, szereg zmian legislacyjnych dotyczących prowadzenia działalności gospodarczej, głównie w prawie podatkowym i w prawie pracy (PIT, CIT, VAT, Ordynacja podatkowa, Kodeks karny skarbowy, Prawo pracy, Kodeks spółek handlowych i in.)³⁰. Niektóre rozwiązania mają charakter przejściowy, inne pozostaną zapewne na stałe. W literaturze podkreśla się konieczność kompleksowego zarządzania nowym ryzykiem systemowym, które pojawiło się w związku z pandemią – zarówno w aspekcie medyczo-

²⁸ Polski Fundusz Rozwoju, <https://pfrsa.pl/tarcza-finansowa-pfr.html> (3.08.2021); J. Kudełko, K. Wałachowski, D. Żmija, *Gospodarka regionalna w obliczu kryzysu wywołanego pandemią COVID-19*, Warszawa 2020, s. 77–98.

²⁹ Art. 23 ustawy z 28 października 2020 r. o zmianie niektórych ustaw w związku z przeciwdziałaniem sytuacjom kryzysowym związanym z wystąpieniem COVID-19 (Dz.U. poz. 2112 ze zm.).

³⁰ *Zmiany w podatkach i księgowości 2020 z uwzględnieniem tarcz antykryzysowych*, red. A. Hołda, Warszawa 2020.

-epidemiologicznym jak i ekonomiczno-finansowym³¹. Obserwuje się nasilenie interwencji państwa ograniczających wolność gospodarczą. Tendencję tą potwierdzają wartości mierników wolności gospodarczej, w tym Index of Economic Freedom (Heritage Foundation), Economic Freedom (Fraser Institute), Doing Business (World Bank), czy The Oxford Covid-19 Government Response Tracker (OxCGRT, University of Oxford)³². Zjawisko pogłębiającego się interwencjonizmu, pozornie negatywne, należy oceniać pozytywnie, gdyż działania podejmowane przez państwo realnie ograniczają wielowymiarowe konsekwencje pandemii COVID-19. Ewolucja relacji państwo – rynek, mająca miejsce zarówno w teorii ekonomii, jak i w praktyce gospodarczej, powoduje jednocześnie konieczność redefiniowania pojęcia wolności gospodarczej³³. Cytując za C. Kosikowskim, „systemy prawne nie służą kreacji wolności gospodarczej, a jedynie określaniu jej granic i gwarancji”³⁴. Słowa te nabierają szczególnego znaczenia w kontekście pandemii COVID-19 i związanych z nią kwestii bezpieczeństwa zdrowotnego i ekonomicznego. Po zażegnaniu kryzysu zdrowotnego, działania interwencyjne władz na całym świecie powinny zostać przekierowane na budowanie prężnych, sprzyjających włączeniu społecznemu i bardziej ekologicznych gospodarek³⁵. Wymaga to nowego podejścia do kategorii wolności gospodarczej i interwencjonizmu państwowego – jako siły sprawczej, a nie ograniczającej.

³¹ J.K. Solarz, K. Waliszewski, *Całościowe zarządzanie ryzykiem systemowym. Pandemia COVID-19*, Warszawa 2020, s. 10.

³² T. Miller, A.B. Kim, J.M. Roberts, *2021 Index of Economic Freedom*, The Heritage Foundation 2021; J. Gwartney, R. Lawson, J. Hall, R. Murphy, *Economic Freedom of the World: 2020 Annual Report*, Fraser Institute 2020; World Bank, *Doing Business 2020*, Washington, DC 2020; T. Hale, N. Angrist, R. Goldszmidt, et al., *A global panel database of pandemic policies (Oxford COVID-19 Government Response Tracker)*, „Nature Human Behaviour” 2021, nr 5, s. 529–538; University of Oxford, Blavatnik School of Government, <https://www.bsg.ox.ac.uk/research/research-projects/covid-19-government-response-tracker> (9.08.2021).

³³ A. Szafranski, op.cit., s. 21–31.

³⁴ C. Kosikowski, op.cit., s. 37–59.

³⁵ International Monetary Fund, op.cit., s. xiv-xv; Council of Europe, *Respecting democracy, rule of law and human rights in the framework of the COVID-19 sanitary crisis*, SG/Inf(2020)11.

Literatura

- Banaszyk P., Deszczyński P., Gorynia M., Malaga K., *Przesłanki modyfikacji wybranych koncepcji ekonomicznych na skutek pandemii COVID-19*, „Gospodarka Narodowa” 2021, nr 1(305).
- Ciapała J. *Konstytucyjna zasada wolności działalności gospodarczej*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2001, nr 4.
- Czaja S., Becla A., Włodarczyk J., Poskrobko T., *Wyzwania współczesnej ekonomii. Wybrane problemy*, Warszawa 2012.
- Domagała M., Podkowik J., Zubik M., *Konstytucja RP w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego oraz SN i NSA*, Warszawa 2018.
- Grabowska S., Urbaniak M., *Prawne podstawy realizacji prawa do ochrony zdrowia w Polsce*, „Przeгляд Prawa Konstytucyjnego” 2014, nr 5(21).
- Gwartney J., Lawson R., Hall J., Murphy R., *Economic Freedom of the World: 2020 Annual Report*, Fraser Institute 2020.
- Hale T., Angrist N., Goldszmidt R., et al., *A global panel database of pandemic policies (Oxford COVID-19 Government Response Tracker)*, „Nature Human Behaviour” 2021, nr 5.
- International Monetary Fund, *World Economic Outlook: Managing Divergent Recoveries*, Washington, DC, April 2021.
- Klecha K., *Wolność działalności gospodarczej w konstytucji RP*, Warszawa 2009.
- Konstytucja biznesu. Komentarz*, red. M. Wierzbowski, Warszawa 2019.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz encyklopedyczny*, red. W. Skrzydło, S. Grabowska, R. Grabowski, Warszawa 2009.
- Kosikowski C., *Wolność działalności gospodarczej i jej ograniczenia w praktyce stosowania Konstytucji RP*, [w:] *Zasady ustroju społecznego i gospodarczego w procesie stosowania Konstytucji*, red. C. Kosikowski, Warszawa 2005.
- Krej N., *COVID-19. Ustawy antykryzysowe. Zbiór przepisów z omówieniem*, Warszawa 2020.
- Kudełko J., Wałachowski K., Żmija D., *Gospodarka regionalna w obliczu kryzysu wywołanego pandemią COVID-19*, Warszawa 2020.
- Miller T., Kim A.B., Roberts J.M., *2021 Index of Economic Freedom*, The Heritage Foundation 2021.
- Powałowski A., *Prawo gospodarcze publiczne*, Warszawa 2020.
- Prawo przedsiębiorców. Komentarz*, red. A. Pietrzak, Warszawa 2019.
- Solarz J.K., Waliszewski K., *Całościowe zarządzanie ryzykiem systemowym. Pandemia COVID-19*, Warszawa 2020.
- Strzyczkowski K., *Konstytucyjna zasada społecznej gospodarki rynkowej jako podstawa tworzenia i stosowania prawa*, [w:] *Zasady ustroju społecznego i gospodarczego w procesie stosowania Konstytucji*, red. C. Kosikowski, Warszawa 2005.

- Szafrński A., *Konstytucyjna wolność gospodarcza na tle historii idei i gospodarki*, Warszawa 2018.
- Szulczewski G., *Wolny rynek a porządek konkurencyjny. Dwie koncepcje ładu społeczno-gospodarczego*, „Prakseologia” 2015, nr 157, t. 2.
- Szydło M., *Wolność działalności gospodarczej jako prawo podstawowe*, Bydgoszcz 2011.
- Tarcza antykryzysowa 1.0–4.0. Ustawa o dodatku solidarnościowym i inne regulacje. Szczególne rozwiązania w prawie pracy, prawie urzędniczym i prawie ubezpieczeń społecznych związane z COVID-19. Komentarz*, red. K.W. Baran, Warszawa 2020.
- Zięba-Załużka H., *Wolności i prawa ekonomiczne socjalne i kulturalne w Konstytucji RP – rozważania ogólne*, [w:] *Wolność i prawa ekonomiczne, socjalne i kulturalne w Konstytucji RP z 1997 roku*, red. H. Zięba-Załużka, Rzeszów 2018.
- Zmiany w podatkach i księgowości 2020 z uwzględnieniem tarcz antykryzysowych*, red. A. Hołda, Warszawa 2020.